Kuntoutussäätiön asiantuntijalausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi

Aihe: Sivistysvaliokunta keskiviikko 06.03.2024 klo 11.30 / HE 8/2024 vp / Asiantuntijapyyntö

Asia: HE 8/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi

Kuntoutussäätiö kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto. Kuntoutussäätiö antaa lausuntonsa aikuiskoulutuksen ja jatkuvan oppimisen näkökulmasta.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan aikuiskoulutustuen ja ammattitutkintostipendin lakkauttamista kokonaan. Kuntoutussäätiö ei kannata aikuiskoulutustuen ja ammattitutkintostipendin lakkauttamista kokonaan, mutta kannattaa niiden kehittämistä vastaamaan paremmin koulutuksessa aliedustettujen ryhmien tarpeita. Näyttää siltä, että taloudellinen tuki yksinään ei tue kaikkien aikuisten koulutukseen hakeutumista, vaan tukimuodoissa tulisi huomioida myös ohjauksselliset tarpeet. On mahdollista, että aikuiskoulutustuen lakkautus kokonaisuudessaan kaventaa aikuisten mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen.

Aikuisten kouluttautumisen tukea tarpeen vahvistaa eri keinoin

Työelämässä on paljon aikuisia, joiden osaaminen vaatii kehittämistä (Oja & Korhonen 2022). Näkemyksemme mukaan aikuisten kouluttautumista tukevat palvelut eivät tällä hetkellä kokonaan kompensoi niitä koulutusmahdollisuuksia, joita aikuiskoulutustuki tarjoaa. Taloudellinen tuki voi olla tärkeä kannuste aloittaa koulutus niissä tilanteissa, joissa uuden opiskelun aloittaminen aikuisena on haasteellista. Näin on monesti niillä aikuisilla, joilla on matala peruskoulutus.

Aikuisille tarjottava kouluttautumisen tuki on tällä hetkellä monin tavoin puutteellista ja vaatii kehittämistä (OECD 2017, Oja & Korhonen 2022, Korkeamäki 2023). Esimerkiksi ohjauspalveluiden kehittäminen osana aikuiskoulutustukea olisi yksi tapa kohdentaa koulutusta sitä eniten tarvitseville.

Alanvaihtaminen ja täydennyskoulutus tarpeellisia

Kolmannes aikuiskoulutustuen saajista ovat ammatillisen koulutuksen jo suorittaneita. Vaikka tutkinnon suorittaminen sinällään tukee työllistymismahdollisuuksia, myös tässä ryhmässä on tarvetta kouluttautumiseen ja alanvaihtoon. Esimerkiksi oppimisvaikeuksien, muiden neuropsykiatristen ongelmien tai terveysongelmien kohdalla alan vaihtaminen aikuisena ja uudelleenkoulutus voivat olla tarpeen työelämässä jaksamisen näkökulmasta. Monet oppimisvaikeuksia kokevat aikuiset aloittavat fyysisesti kuormittavan työn nuorina, jolloin alanvaihtaminen voi terveydellisistä syistä tulla välttämättömäksi. Näissä tilanteissa oikeus ammatilliseen kuntoutukseen ei kuitenkaan aina toteudu. Aikuisena opiskelu voi olla oppimisvaikeuksien yhteydessä mielekkäämpää kuin nuorena, kun taustalla on jo työkokemusta. Esimerkiksi lukivaikeuksia kokevat korkeakouluopiskelijat ovat muita opiskelijoita useammin aikuisopiskelijoita. (Korkeamäki ym. 2017, Korkeamäki & Vuorento 2021.)

Opiskelu työn ohella on vaativaa, ja se on erityisen vaativaa niille, joilla on jokin opiskelua hankaloittava oppimisvaikeus, vamma tai sairaus. Lisäksi työpaikat eroavat työssäoppimisen tai täydennyskoulutusmahdollisuuksien suhteen. Opintotuki ei nykymuodossa ota riittävästi huomioon erilaisissa elämäntilanteissa olevia aikuisia. On epätodennäköistä, että opintotuki kannustaa työssäolevaa aikuista opiskelemaan aikuiskoulutustuen tavoin.

Hallituksen esityksessä huomioidaan myös, että monet erityisopettajat ovat kouluttautuneet aikuiskoulutustuen turvin. Nämä täydennyskoulutusmahdollisuudet on tarpeen turvata jatkossa, sillä pätevistä erityisopettajista on pulaa.

Aikuiskoulutuksen hyötyjä ja tarpeita arvioitava ja seurattava laaja-alaisesti

Kuntoutussäätiön näkemyksen mukaan lain vaikutusten arviointi perustuu liiaksi taloudellisiin vaikutuksiin, vaikka aikuiskoulutusta on tarpeen arvioida myös muista näkökulmista. Esimerkiksi aikuiskoulutustuen käyttäjistä on kerätty kyselyaineistotietoa sekä ammatillisessa koulutuksessa (Amisbarometri) että korkeakoulutuksessa (Eurostudent), mutta tätä tietoa ei ole hyödynnetty. Vaikka aikuiskoulutustuen taloudellisia vaikutuksia koskevissa tutkimuksissa on arvioitu lyhyen aikavälin taloudelliset hyödyt suhteellisen vähäisiksi, ei näissä tutkimuksissa kuitenkaan esitetä keskeistä aikuiskoulutuksen rahoitusinstrumenttia kokonaan lakkautettavaksi. Lisäksi tuodaan esille kouluttautumista tukevien uusien rahoitusinstrumenttien tarve. (Virtanen 2023.)

Kuntoutussäätiö pitää mahdollisena, että aikuiskoulutustuen lakkauttamisella on kielteistä vaikutusta aikuisten kouluttautumiseen. Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen kokonaan on myös ristiriidassa niiden hallitusohjelman tavoitteiden kanssa, jotka pyrkivät vahvistamaan jatkuvaa oppimista ja työssä jaksamista. Sen sijaan aikuiskoulutustuen kehittäminen ja kohdentaminen yhdessä nykyistä vankempien ohjauspalveluiden kanssa vahvistaisivat aikuiskoulutusmahdollisuuksia erilaisista taustoista ja elämäntilanteista tuleville aikuisille.

Kuntoutussäätiö pitää tärkeänä, että mikäli aikuiskoulutustuki ja ammattitutkintostipendi lakkautetaan kokonaan, uusissa rahoitusinstrumenteissa huomioidaan aikuisten erilaiset elämäntilanteet ja mahdolliset tuen ja ohjauksen tarpeet koulutukseen hakeutumisessa. Aikuiskoulutustuen lakkauttamisen vaikutuksia eri ryhmille on tärkeää seurata aktiivisesti. Lisäksi aikuiskoulutuksen ja sinne hakeutumisen tietopohjaa on tarpeen vahvistaa.

Lisätietoja

Erikoistutkija, VTT Johanna Korkeamäki ja toimitusjohtaja, dosentti Riikka Shemeikka, Kuntoutussäätiö

Kuntoutussäätiö

Kuntoutussäätiö on kuntoutuksen suunnannäyttäjä ja visiomme on olla vetovoimaisin kuntoutuksen kehittämisympäristö. Osaamisalueemme ovat työkyky, toimintakyky ja sosiaalinen osallisuus. Toiminnassamme yhdistämme asiakaskokemuksen korkeatasoiseen monitieteiseen tutkimukseen, uudistamme kuntoutusmalleja ja kuntoutusjärjestelmää sekä innostamme kehittämiseen mukaan asiantuntijoita, päättäjiä, yrityksiä, järjestöjä ja asiakkaita.

Lähteet

Korkeamäki, J. (2023). Piilotetut vaikeudet. Oppimisvaikeuksien diagnosointi, toimijuus ja toimintamahdollisuudet aikuisen elämänkulussa. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 239, Helsingin yliopisto.

Korkeamäki J, Haarni I & Seppälä U (2017). Oppimisvaikeuksien ja tarkkaavuuden vaikeuksien sosiaalinen rakentuminen ja toimijuus. Teoksessa Karvonen S, Kestilä L & Mäki-Opas T (toim.) Terveyssosiologian linjoja. Helsinki: Gaudeamus

Korkeamäki, J. & Vuorento, M. (2021). Ilmoitettujen terveys- ja toimintarajoitteiden vaikutus korkeakouluopiskeluun: Eurostudent VII -tutkimuksen artikkelisarja. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

OECD (2020). Continuous Learning in Working Life in Finland. Getting Skills Right. Paris: OECD Publishing.

Oja, T. & Korhonen, H. (2022). Jatkuvassa oppimisessa aliedustettujen ryhmien hakevasta toiminnasta kohti jalkautuvaa ohjausta. Työpoliittinen aikakauskirja 57 (3).

Virtanen, H. (2023). Hallitus aikoo lakkauttaa aikuiskoulutustuen. Kansantaloudellinen aikakauskirja 119 (4).